

УДК 339.9

Кукіна Н.В.
к.е.н., доцент Таврійського ДАТУ
Захарченко О.Г.
викладач Таврійського ДАТУ

УКРАЇНА В АСПЕКТІ РІЗНИХ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ НАПРЯМІВ: ВИГРАШІ ТА РИЗИКИ

Анотація. У статті розкрито альтернативні напрями інтеграційних процесів України, визначено вигоди та ризики держави за умов вступу у вільну торгівлю з ЄС та Митним союзом. Обґрунтовано активізацію інвестиційних процесів, яка повинна забезпечуватися набагато раніше за зовнішньоекономічну інтеграцію країни.

Ключові слова. Зовнішньоторговельна політика, експорт товарів, імпорт товарів, ЄС, митний союз, вигода, ризик, інвестиції.

Аннотация. В статье раскрыты альтернативные направления интеграционных процессов Украины, определены выгоды и риски государства в условиях вступления в свободную торговлю с ЕС и Таможенным союзом. Обосновано активизацию инвестиционных процессов, которая должна обеспечиваться государством гораздо раньше внешнеэкономической интеграции страны.

Summary Modern foreign economic relations of Ukraine are based on some features of Soviet economy, though somewhat transformed. In recent years the country has built an extensive system of trade relations with many countries, and became a member of WTO since 2008. From the standpoint of recent political events, two alternatives are offered to Ukraine: European integration or Customs union. So, in order to make an optimal and economically based decision it is necessary to identify advantages of joining any of these two unions as well as possible risks for the country.

The period of 2008-2012 showed that almost 38% of country's export falls on CIS countries, while on EU countries – less than 25%. Scope of import from CIS countries reached 36-40%, and from EU countries – 25-35%. This means, that the result of net export with CIS countries has always been more economically advantageous, than its result with EU countries almost for 46%. Research of merchandise export of Ukraine to other countries showed that the following groups of goods dominate in its structure: cereals, oil seeds, fats and oils of animal and vegetable origin, ferrous metals, ores, slag and ash. Comparison of the commodity structure of external trade of Ukraine with other countries points to the limited range.

It is impossible to make an adequate choice of direction of external economic integration of Ukraine without activation of investment processes in country's economy. Now the immediate step of domestic producers should be modernization of production and only afterwards a free trade with either EU countries or Customs Union countries is possible. Only with sufficient investments the powerful lever of modernization of economy structure and increasing productivity is activated, which will provide the high level of macroeconomic indicators of the country and recognition of Ukraine as a full member of international community.

Актуальність теми. Сучасні зовнішньоекономічні зв'язки України базуються на деяких ознаках радянської економіки, проте дещо трансформованих. За останні роки країна побудувала розгалужену систему торговельних відносин з багатьма країнами світу, а з 2008 року стала членом СОТ. Для посилення міжнародних позицій та покращання внутрішнього стану економіки Україна має два шляхи - або стати учасником будь-яких інтеграційних угруповань, або по іншому диверсифікувати торговельні відносини. У світі останніх політичних подій Україні запропоновано дві альтернативи: європейська інтеграція або митний союз. Отже, для прийняття оптимального та економічно-обґрунтованого рішення необхідно

встановити як переваги вступу у будь-який з двох союзів, так і можливі ризики для країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання зовнішньоторговельних відносин висвітлені у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких І.Г.Бережнюк, І.Бураковський, А.М.Бронська, Л.Гайлер, А.С.Гальчинський, В.М.Геєць, В.Грановський, І.А.Грицяк, Р.Джуччі, А.В.Ключник, Г.Мэнкью, В.М. Мовчан, В.П.Науменко, П.В.Пашко, С.Сидун та інші. Проте дані праці акцентують увагу на пріоритетах та економічних вигодах України за умов створення європейської інтеграції. Однак, на нашу думку, перш за все необхідно більш детально і ба-

гатоаспектно вивчати зовнішньоторговельні відносини України не лише з країнами ЄС, а й з іншими країнами світу. Необхідно також враховувати і використовувати практичні здобутки сусідніх країн у створенні конкурентоздатного середовища в середині країни, що забезпечить визнання України повноцінним членом міжнародного співтовариства.

Мета дослідження. Метою статті є теоретичне обґрунтування напряму інтеграційного розвитку України на засадах макроекономічного аналізу експорту та імпорту України в розрізі країн світу з урахуванням товарної структури.

Виклад основного матеріалу. Геополітичне становище України та її внутрішній ресурсний потенціал обумовлюють стратегію розвитку зовнішньої політики України з орієнтиром як на Захід, так і на Схід, інакше кажучи, як на зону вільної торгівлі з Європейським Союзом (ЄС), так і на Митний союз (МС). Проте розглядаючи зовнішньополітичний вплив окремих держав та організацій на стратегічний вибір України необхідне розуміння того які наявні та приховані цілі вони переслідують. Держава, на яку впливають ззовні, і яка залучена у круг інтересів інших країн, має ретельно співставляти можливі вигоди з можливими ризиками (рис. 1).

Рис. 1. Інтеграційні вигоди та ризики України
Джерело: авторська розробка

Вступ України до митного союзу з Росією, Білоруссю та Казахстаном з одночасним створенням вільної торгівлі з ЄС є неможливим, оскільки це є умовою представників Європарламенту. Таким чином, постає питання: який обрати шлях розвитку зовніш-

ньої політики? На нашу думку, відповідь на це питання слід шукати, перш за все, у сальдових результатах зовнішньої торгівлі України. З цією метою проаналізуємо зовнішньоторговельні стосунки між Україною та країнами ЄС і СНД (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники зовнішньої торгівлі товарами та послугами в Україні

Показники	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.
Товари та послуги					
- експорт, млн.дол	78708,6	49294,0	63164,6	82186,4	82408,9
- імпорт, млн.дол	92003,3	50606,6	66189,9	88843,4	91394,2
- сальдо, млн.дол	-13294,7	-1312,6	-3025,3	-6657,0	-8985,3
Країни СНД					
- експорт, млн.дол	27411,8	17299,5	24350,2	32420,0	31331,6
у % до загального	34,8	35,1	38,6	39,4	38,0
- імпорт, млн.дол	34435,8	20479,8	27637,2	38385,7	35703,8
у % до загального	37,4	40,5	41,8	43,2	39,1
- сальдо, млн.дол	-7024,0	-3180,3	-3287,0	-5965,7	-4372,2
Країни ЄС					
- експорт, млн.дол	22195,8	12519,8	16240,6	21579,8	20922,6
у % до загального	28,2	25,4	25,7	26,3	25,4
- імпорт, млн.дол	32705,2	18434,7	22124,7	29147,8	29855,3
у % до загального	35,5	36,4	33,4	32,8	32,7
- сальдо, млн.дол	-10509,4	-5914,9	-5884,1	-7568,0	-8932,7

Джерело: складено і розраховано за даними Держкомстат України

Приведені дані табл. 1 показали, що протягом останніх п'яти років в Україні показник чистого експорту був завжди від'ємним, з тенденцією до зростання, що негативно характеризує економічний стан економіки країни. На сьогодні, згідно розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2013 р. № 281-р, вже діє план заходів з подолання негативного сальдо у зовнішній торгівлі, який передбачає значне сприяння розвитку різноманітних галузей промисловості (автомобілебудування, хімічної, фармацевтичної промисловості), розвиток туристичної галузі, забезпечення енергозбереження та інші. Проте наскільки вони будуть ефективними побачимо згодом.

Період 2008-2012 років показав, що майже 38% експорту країни припадає на країни СНД, тоді як на країни ЄС – менше 25%. Обсяги імпорту з країн СНД досягали 36-40%, а з країн ЄС – 25-35%. Тобто результат чистого експорту з країнами СНД завжди був економічно вигіднішим за його результат з країнами ЄС майже на 46%. Отже, бачимо, що країни СНД виступають найбільш вагомим учасником зовнішньоторгівельної діяльності України в експортно-імпортних

операціях (рис. 2, рис. 3). І це логічно, оскільки існування коопераційних зв'язків у сфері машинобудівної, радіоелектронної, авіаційної та оборонної промисловості, а також високої залежності від поставок енергетичних ресурсів та їхньої ціни поєднують вітчизняну економіку з економікою країн митного союзу.

Україна, поряд з країнами Митного союзу є економічно слабкою державою. Це доводять порівняльні показники ВВП в розрахунку на душу населення (рис. 4).

На сьогодні Україна втратила свої позиції, що доводить зростаючий розрив між даними країнами. У 2010 році в Україні на душу населення було вироблено лише 6050 дол. США, що менше у 2 рази ніж в Білорусі та в 1,8 рази ніж в Казахстані. Таке невиробництво в Україні є наслідком неефективних процесів розвитку зовнішньої торгівлі з країнами світу. Тому ці процеси зовнішньої торгівлі необхідно удосконалювати з максимальною вигодою для країни, при чому орієнтуючись на досвід країни з кращими макропоказниками, наприклад, Білорусі.

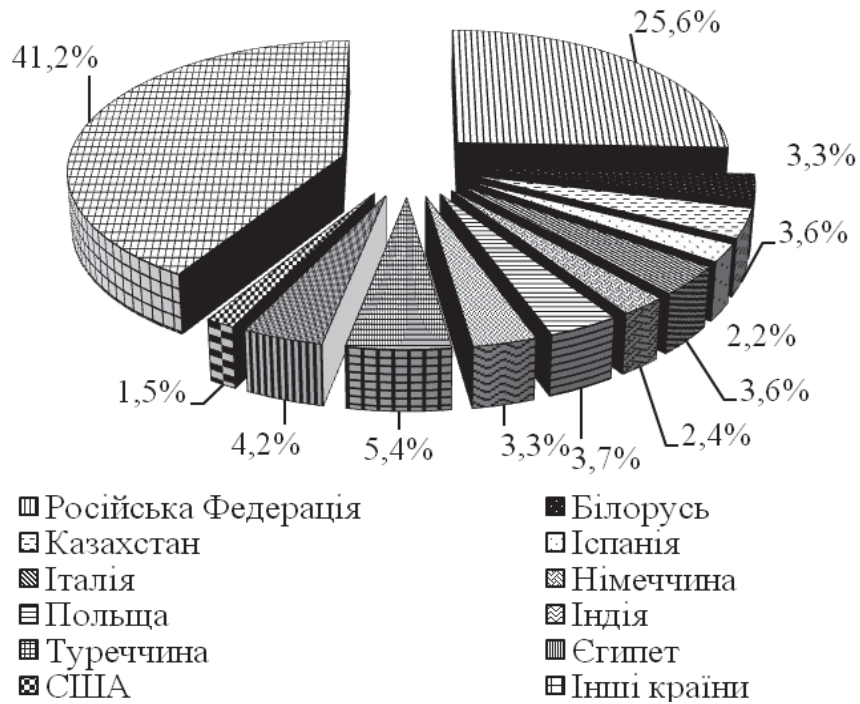

Рис.2 Структура експорту товарів України за 2012р в розрізі країн світу

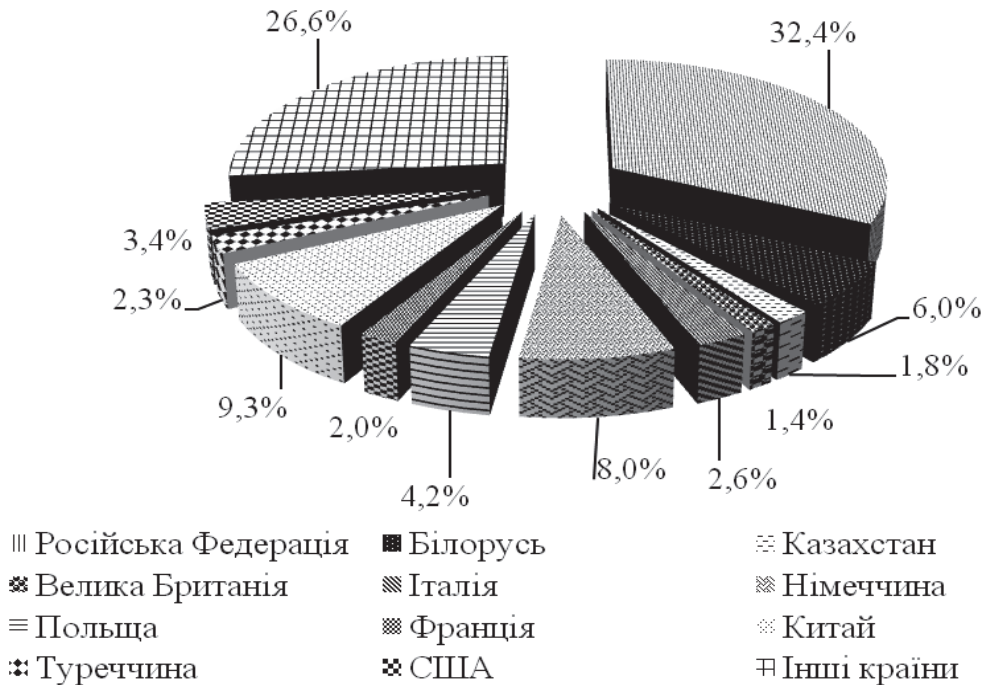

Рис. 3 Структура імпорту товарів в Україну з 2012р в розрізі країн світу
Джерело: складено і розраховано за даними Держкомстат України

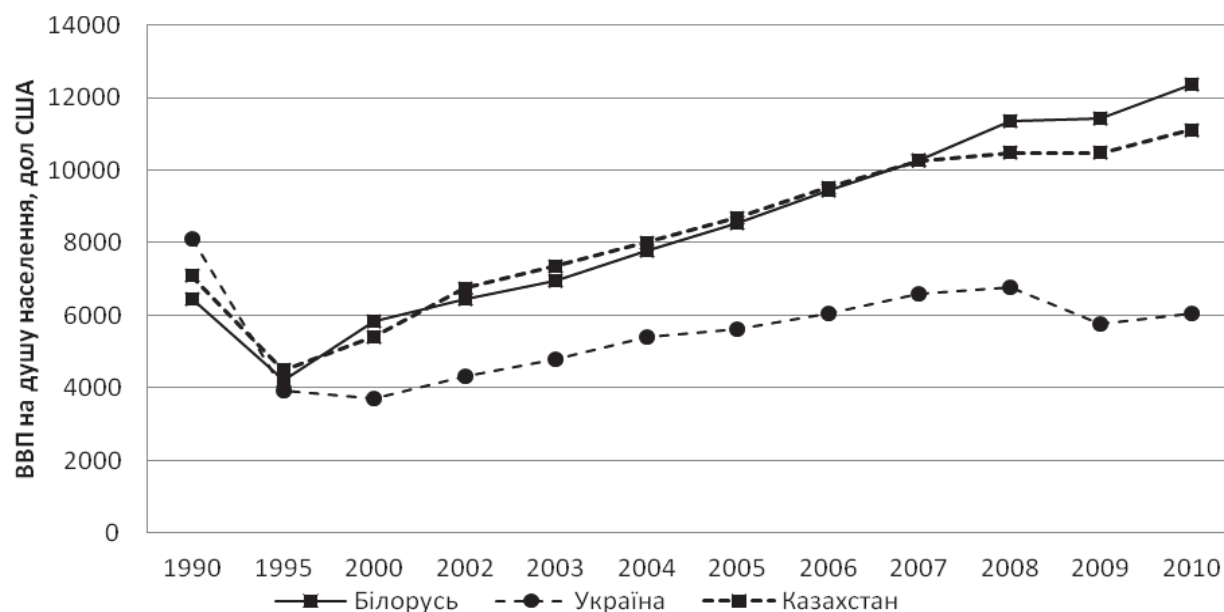

Рис. 4. Динаміка ВВП на душу населення

Так, економіка Білорусі відкрита і орієнтована на зовнішні ринки. Більше 50% виготовлених в країні товарів експортується. Експорт продукції Білорусі представлений широкою номенклатурою. До числа найважливіших експортних позицій відносяться нафтопродукти і нафта, калійні і азотні добрива, металопродукція, вантажні автомобілі, трактори, хімічні волокна і нитки, шини, молочна та м'ясна продукція, цукор. Основу імпорту складають, енергоресурси (нафта і природний газ), сировина, матеріали і комплектуючі (метали та вироби з них, сировина для хімічного виробництва, частини машин), технологічне обладнання. Білорусь підтримує торговельні відносини більш ніж зі 180 державами світу. Основним торговельним партнером Білорусі є Російська Федерація - на її частку припадає 40 % білоруського експорту і більше половини обсягу імпорту. Друге місце в товарообігу Білорусі займає Європейський союз, на частку якого припадає понад 28% білоруського експорту і п'ята частина імпорту[3]. Отже, країна від'єднавшись від Радянського союзу, зберегла і конкурентоспроможність білоруських товарів, таких як продукти харчування і машини, обладнання та транспортні засоби, і забезпечує позитивну динаміку зростання ВВП на душу населення.

Дослідження товарного експорту України до країн світу показало, що у його структурі переважають наступні групи товарів: зерно-

ві культури, насіння олійних культур, жири та олії тваринного або рослинного походження, чорні метали, руди шлак і зола. Порівняння товарної структури зовнішньої торгівлі України з країнами світу вказує на вузькість асортименту. Так, у 2012 році зернові та олійні культури у структурі експорту до Бельгії та Іспанії становили близько 49% та 74% відповідно, а експорт українського зерна у Єгипет в 2012 році склав 1,4 млрд. дол. США. Експорт чорних металів в Індонезію становить 89%. Проте, особливо визначними є зовнішньоторговельні відносини України з Китаєм. Так, в 2012 році експорт досягав 1,8 млрд. дол. США, 80,5% з яких руда, шлак і зола, а імпорт - 7,9 млрд. дол. США продукції широкого асортименту, а саме: пластмаси і полімерні матеріали (5,7%), одяг та додаткові речі до одягу (4,4%), електричні машини (25,4%), реактори ядерні, котли та машини (10,9%).

Отже, асортимент експортної продукції України, порівняно з асортиментом експортних продуктів країн Митного союзу та інших країн світу незначний. Україна віддає перевагу експорту сировини та напівфабрикатів з низьким рівнем переробки, що є далеко не позитивною рисою зовнішньої торгівлі, оскільки сировинний експорт - це «капкан» економіки. Така програшна позиція України може негативно відобразитися на захисті своїх інтересів у рамках Митного союзу, так як митна політика країни переда-

ється у владу наднаціонального органу, який завжди діє в інтересах економічно сильних держав, і в першу чергу Росії. Тому, на нашу думку, для рівноправного членства у Митному союзі, для забезпечення стабільного розвитку економіки й досягнення Україною конкурентоспроможності на світовому ринку, виникає потреба у значному надходженні інвестиційних ресурсів в економіку і їх оптимальному розподілі з урахуванням балансу між короткотерміновою рентабельністю і стратегічними завданнями щодо розвитку національної економіки України.

Враховуючи те, що Україна – одна з найбільших європейських держав, володіє значними природними ресурсами, для неї економічно важлива також й інтеграція саме з країнами Європи і, в першу чергу, із країнами-членами Європейського Союзу. Проте, у цьому разі існує загроза гривні. Так, за умови євроінтеграції, зменшення експорту в країни митного союзу (існує імовірність закриття своїх кордонів) та збільшення імпорту з ЄС погіршить зовнішньоторгівельний баланс України. Посилення конкуренції та санітарних або екологічних стандартів ЄС, у свою чергу, призведуть до падіння конкурентоспроможності українських товаровиробників (особливо у харчовій та легкій промисловості), а це пряма загроза погіршення соціальної ситуації та недоотримання доходів бюджету. Але, як зазначають вчені, така ситуація тимчасова, оскільки ЄС завжди запроваджує технічну і фінансову підтримку країни-члена інтеграції, сприяє розвитку ін-

вестиційних процесів із Європи. Це дійсно так. Але, в контексті економічних проблеми країн ЄС, таких як Греція, Кіпр, Іспанія, Італія тощо, наскільки масштабними та строковими вони будуть. У цьому випадку Україні вже сьогодні терміново необхідно запроваджувати технічне переозброєння та, відповідно, чималі суми інвестицій у виробництво для відповідності якості української продукції іншій системі сертифікації та стандартизації. Без урахування такого науково-технічного та фінансово-інвестиційного аспекту сьогодні, при вступі у зону вільної торгівлі з ЄС, на думку багатьох експертів, українські підприємства не зможуть розраховувати навіть на збут на внутрішньому ринку, єдиним ринком збуту залишиться лише ринок країн Азії.

Висновок. Підсумовуючи вищесказане можна зробити висновок, що адекватний вибір напрямку зовнішньоекономічної інтеграції України без активації інвестиційних процесів в економіці країни сьогодні зробити неможливо. На теперішній час вітчизняним товаровиробникам першочерговим кроком є переозброєння виробництва, а лише потім – вільна торгівля або з країнами ЄС, або з країнами Митного союзу. Лише за умов достатніх інвестицій активізується потужний важіль модернізації структури економіки та підвищення продуктивності праці, що забезпечить високий рівень макропоказників держави та визнання України повноцінним членом міжнародного співтовариства.

Література:

1. Бронська А.М. Сучасні інтеграційні пріоритети України /А.М.Бронська / Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. Збірник наукових праць. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/Prvse/2012_3/1_4.pdf
2. Джуччі Р., Кількісна оцінка варіантів регіональної інтеграції України: глибока та всеосяжна зона вільної торгівлі з ЄС чи митний союз з Росією, Білоруссю та Казахстаном /Р.Джуччі, В.Мовчан / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, німецька консультативна група. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/German_advisory_group/2011/PP_05_2011_ukr.pdf
3. Офіційний сайт міністерства іноземних справ Республіки Беларусь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.by/export/>
4. Перенчук О.П. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності України в сучасних умовах / О.П.Перенчук / Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сборник научных трудов. 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2009_1/0420.pdf